

Je jednodušší léčit dítě než celou rodinu

Když ke mně přijdou rodiče zlobivých či jinak náročnějších dětí, nemohu se někdy ubránit domněnkou, že by děti měly zlobit mnohem více. Rodinné prostředí, ve kterém vyrůstají, bývá občas natolik problematické, že je vlastně zázrak, když jsou děti pouze o něco více agresivní, smutné anebo mají nějaké somatické obtíže.

Kdo má děti, dobře to zná. Děti sice nejsou našimi přesnými kopiemi, ale přesto nám nastavují jedno z nejpřesnějších zrcadel, jak se nám i naší rodině daří. Když jsme déle smutní, přepracovaní či náladoví, časem začne „bláznit“ i některá z našich ratolestí. Když se hádáme s partnerem a je doma dusno, děti se také začnou více hádat. Když sami sebe nepřijímáme, děti si také najdou nějakou svoji zatrápenou nedokonalost.

Ne všechny problémy samozřejmě souvisí s rodinou. Vliv mají i geny, nešťastná náhoda, školka, škola. Nicméně rodinné prostředí má na blaho dítěte a jeho fyzické i psychické obtíže vliv vždy, nejen v negativním, ale také v pozitivním smyslu. Například ve způsobech, jak se dítě naučí své problémy zvládat, překonávat či se s nimi smířit. To vše se děti učí primárně nápodobou rodičovských strategií.

Proto mne zaráží, jak často jsou děti, když mají problém, posílány k pediatrům, psychologům či psychiatrům, kde se jejich potíže běžně zkoumají odděleně od rodiny. Když je problém, jako by ho mělo jen dítě. Mnohé (tedy ne všechny) symptomy, nemoci i jiné problémy mívají v rámci rodiny nějaký význam. Mají svou logiku. Například nevhodné narážky tatínků na počínající ženství dcer mohou vést ke slabému sebevědomí, nepřijetí ženství či sebepoškození. Nebo když jsou děti přetíženy, začnou je bolet záda. Nebo když nechťejí slyšet hádky rodičů, mají čtvrtý zánět středního ucha za sebou. Nebo cítí nestabilitu rodičů a neustále do něčeho narážejí a padají.

Na první pohled obtíže nemusejí s ničím souviset. Když ale dostatečně zapátráme, možná pořád nenajdeme jejich jasnou příčinu, ale vždy minimálně zjistíme, že rodinné prostředí umí problémy zhoršovat nebo zmírňovat. Vzpomínám si na jednoho tatínka agresivního chlapce z prvního stupně, který mi tvrdil, jak syna vychovává k lásce druhým, a že agrese není řešením. Tatínek měl na sobě černé značkové oblečení, které mají v oblibě propagátoři nacismu, po celou dobu měl sevřené pěsti, chodil na thajský box, a kdykoliv jsem mu něco nepříjemnějšího řekl,

bylo cítit, že se jen těžko ovládá, aby pěsti nepoužil. Kvůli němu jistě jeho syn nebil spolužáky do krve...

Nebo jedna holčička, která neustále padala, když se rodiče hádali, a nakonec měla dvakrát epileptický záchvat – chvíli poté, co se rodiče rozešli. Rodiče se jí potom věnovali společně a záchvaty ustaly. Epileptická ložiska byla zjištěna, takže jde i o somatický základ nemoci. Nicméně spouštěč byl v jejím případě téměř jistě psychologické povahy, což mi potvrdila i specialistka na dětskou neurologii. Když jsem s holčičkou, učitel i rodiči probíral časovou osu jejího života, dalo se téměř s jistotou určit, kdy se jí něco stane, nebo kdy přijde nějaká nemoc. Událostí bylo tolik, že i statistik v mé duši již nepochyboval. Holčička zkrátka začala somatizovat, protože jí to přinášelo kýženou pozornost obou rodičů zároveň. Ani to nepomohlo zabránit rozpadu partnerství rodičů.

Proč spíše patologizujeme naše děti místo sebe sama či celé rodiny? Odpověď nepřekvapí. Je jednodušší poukázat na dítě a naordinovat mu nebo jí nějakou pilulku, co problémy odstraní. Ostatně i pro mnohé odborníky bývá snazší pracovat s dítětem, než s celou rodinou. Je také bolavé se s upřímností podívat na nás samotné a hledat důvody, proč se zrovna tento problém objevuje v naší rodině. Naše „já“ (ego) se tomu brání. Nemívá rádo kritiku a změny. A tak dítě může setrvávat v nemoci či problému tak dlouho, než si ho konečně všimneme. Snad nebude pozdě.

Co tedy dělat? Jak můžete vy, pediatričky a pediatri, přimět rodiče – zejména ty, kteří si to neuvědomují, k zamyšlení a změně chování? To je velmi těžký úkol pro lidi z každé pomáhající profese.

Obvykle není vhodné rodiče zatížit představou, že problém způsobili. Mohlo by nám to k nim uzavřít cestu. Stačí se zajímat o okolnosti (kontext) života rodiny a jen jemně naznačit, že všechny problémy dětí mohou být zmírňovány nebo zhoršovány prostředím, v němž žijí nebo událostmi, s nimiž se setkávají. To je pravda a nikdo se nemusí cítit obviněn. Poté se rodičů můžeme zeptat na představy, zdali by problém mohl nějak, alespoň trošičku, souviset s tím, co se odehrávalo v posledních měsících a letech v rodině či mimo ni (možná překvapivě, ale i výrazná pozitivní událost může zhoršovat určitou nemoc, neboť i pozitivní věc může vyvolat stres). Je optimální, když si na možné souvislosti rodiče přijdou sami, např. pomocí motivačního rozhovoru, což

je technika vedení rozhovoru využívaná hojně v sociální práci či adiktologii. Pacient si postupně přichází pomocí pečlivě volených otázek na to, že musí něco ve svém životě změnit, čímž získáváme cenného spojence, kterým je vnitřní motivace pacienta k úzdavě a změně životního stylu.

Možná se s rodiči hned neshodneme. Pak může pomoci připomenout, že blaho dítěte je společným zájmem všech. Chápu, že na dlouhé pohovory s rodiči není v ordinaci čas. Ale alespoň jedna dvě otázky mohou pomoci zasít v rodičích určitou pochybnost, že problém nutně musí mít pouze dítě. Z pochybnosti se může časem rozvinout energie něco s rodinným prostředím udělat.

Lékař by samozřejmě měl primárně vyloučit tělesné příčiny problémů. Nicméně, než začneme dítě posílat na všemožná vyšetření, a hlavně než přejdeme k nějaké radikálnější léčbě a zákrokům, je dobré nejdříve zvážit i méně rázné prostředky, mezi které patří mimo jiné posouzení psychosomatických souvislostí problému. Pokud se totiž rodinné prostředí nezlepší, dítě si často ne nutně vědomě „najde“ nový problém či nemoc. Známe bohužel mnoho dětí i dospělých, kteří již postoupili opakovaně různé zákroky, měli desítky velkých dávek antibiotik, kortikoidů, berou léta antidepresiva a potíže se objevují stále nové a nové. Tělo křičí. A navíc přibývají nežádoucí účinky léků a zákroků.

Mnozí rodiče nemají rádi invazi do svého soukromí. Neměli bychom ale zapomínat, že někdy to může být právě dítě, kdo trpí zbytečnými invazivními zákroky za své rodiče. Pro všechny je jednodušší léčit dítě než rodinu. S výjimkou dítěte samotného.

Mgr. Aleš Neusar, Ph.D.
psycholog

Poznámky:

1) Tímto textem nechci kritizovat rodiče a lékaře, že dělají málo. Moje osobní zkušenost je většinou opačná. Obě strany se snaží, jak jen to umí a dovolí jim jejich okolí, či systém, ve kterém se pohybují. Mnoho rodičů se pokouší hledat příčiny i u sebe, ale marně. K lékařům či jiným specialistům je přivede až zoufalost, kdy již neví, co jiného udělat. Podobně se snaží pediatričky a pediatri. Přesto bohužel k patologizaci dětí podle mých zkušeností či informací od kolegů nadále dochází poměrně často.

2) Motivační rozhovory v praxi, J. Soukup, 2014, Portál; Motivační rozhovory, W. Miller, S.

Rollnick, 2004, Scan; Motivační rozhovory ve škole, S. Rollnick, S. G. Kaplan, R. Rutschman, 2017, Portál. Nebo www.motivacnirozhovory.cz.

3) V „lidové“ psychosomatice, obvykle existuje jedna psychologická příčina nemoci. Například bolí nás bedra = máme příliš mnoho naloženo. Ze své praxe, praxe kolegů či literatury ale mohu říct, že ve většině případů nejde pouze o jednu příčinu, byť určitá může převažovat. Obvykle jde o kombinaci mnoha příčin, z nichž se nám někdy podaří alespoň některou „oslovit“, a tím zmírnit somatické obtíže a leckdy je dokonce úplně vyléčit.

4) Nedávno mi volala jedna maminka. Nebudu sdělovat diagnózu jejího dítěte, neboť je poměrně vzácná. Důležité je, že závěrem na-

šeho rozhovoru bylo mé doporučení nehledat, minimálně dočasně, psychologické souvislosti a řešit co nejrychleji možnou léčbu a ideálně s více odborníky. Pokud jde o zdraví dítěte, nechtěl bych sázet na názor jednoho lékaře, jako to dělala maminka, navíc lékaře, který s tím neměl mnoho zkušeností, a ani příliš motivace řešit příčinu selhávání určitého orgánu. Tvrdil, že jde o neléčitelnou nemoc, což není nutně pravda, jak jsem si ověřil. Navíc jsem mamince díky vzácnosti problému doporučil podívat se i po lékařích v zahraničí, zejména ve specializovaných pracovištích na daný problém, neboť je lepší, když má lékař s daným problémem opakovanou zkušenost. Dítě se narodilo jako zdravé, ale po čase se zjistilo, že jeden

orgán nefunguje dostatečně. Může to samozřejmě nějak souviset se stresem maminky během těhotenství, manželskými problémy, ale to není v dané chvíli podstatné. Navíc se maminka kvůli tomu obviňovala a paralyzovalo ji to v jednání. Pokud nějaký orgán selhává a nebudeme to řešit, je možné, že bude pozdě. Z funkční změny, kdy možná není orgán ještě nezvratně poškozený, se stane změna trvalá. Moje matka měla ve 39 letech vážnou mozkovou příhodu. Kdyby k ní došlo dnes, je velmi pravděpodobné, že nebude mít trvalé poškození hybnosti ani kognitivních funkcí nebo jen mírnější handicap. Akutní i rehabilitační medicína se neuvěřitelně posunula. Ale důležitý je i čas, kdy začneme danou věc řešit.

» TIRÁŽ

Pediatric pro praxi

Ročník 19, 2018, číslo 5

Předseda redakční rady:

prof. MUDr. Vladimír Mihál, CSc.

Místopředseda redakční rady:

prof. MUDr. Zdeněk Doležel, CSc.

Redakční rada:

prof. MUDr. Svetožár Dluholucký, CSc., doc. MUDr. Jiří Dort, Ph.D., Mgr. Jaroslava Fendrychová, Ph.D., MUDr. Pavel Frühauf, CSc., MUDr. Michal Goetz, Ph.D., MUDr. Martin Gregora, MUDr. Josef Grym, MUDr. Josef Gut, MUDr. Nora Hradská, MUDr. Alena Machovcová, MBA, MUDr. Jan Pajerek, prof. MUDr. Ludmila Podracká, CSc., MUDr. Luděk Ryba, doc. MUDr. Dalibor Sedláček, CSc., MUDr. Jarmila Seifertová, prof. MUDr. Josef Sýkora, Ph.D., PhDr. Lucie Sikorová, Ph.D., MUDr. Pavol Šimurka, Ph.D., prof. MUDr. Jiří Šnajdauf, DrSc.

Vydavatel:

SOLEN, s.r.o., Lazecská 297/51, 779 00 Olomouc
IČ 25553933

Adresa redakce:

SOLEN, s.r.o., Lazecská 297/51, 779 00 Olomouc
tel: 582 397 407, fax: 582 396 099, www.solen.cz

Redaktorka:

Mgr. Eva Kultanová, kultanova@solen.cz,
mob.: 774 712 162

Grafická úprava a sazba: DTP SOLEN

Obchodní oddělení:

Ing. Martina Osecká, osecka@solen.cz,
Charlese de Gaulla 3, 160 00 Praha 6
tel.: 233 340 201, mob.: 724 984 450

Předplatné v ČR:

Cena předplatného za 6 čísel + supplementa
na rok 2018 je 1 080 Kč.
Časopis můžete objednat na www.solen.cz,
e-mailem: předplatne@solen.cz,
telefonem: 585 204 335 nebo faxem: 582 396 099
Cena elektronické verze předplatného je 810 Kč.
K zakoupení na www.alza.cz/media

Předplatné v SR:

Cena předplatného za 6 čísel na rok 2018 je 18 €.
Časopis si můžete objednat na www.solen.sk,
na emailu: předplatne@solen.sk
telefonem: 02 / 5263 2409 nebo faxem: 02 / 5263 2408

Všechny publikované články procházejí recenzí.

Registrace MK ČR pod číslem E 10014.

ISSN 1213-0494 (print), ISSN 1803-5264 (on-line)

Citační zkratka: Pediatr. praxi

Časopis je indexován v:

Bibliographia Medica Czechoslovaca, EMBASE, EBSCO
Scopus a v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných
periodik vydávaných v ČR.

Vydavatel nenese odpovědnost za údaje a názory autorů jednotlivých článků či inzerátů.

Reprodukce obsahu je povolena pouze s přímým souhlasem redakce.

Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit či stylisticky upravovat. Na otištění rukopisu není právní nárok.